

УДК 141 (477):316.75 «18/18.5»

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК ІНТЕГРАТИВНИЙ ЧИННИК У ФІЛОСОФСЬКІЙ ДУМЦІ УКРАЇНИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ. (НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ ДІЯЧІВ „РУСЬКОЇ ТРІЙЦІ” ТА Т.ШЕВЧЕНКА)

Андрій Наконечний

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
філософський факультет, кафедра філософії
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна,
e-mail: dfiles@franko.lviv.ua*

Розглянуто процес розвитку національної ідеї у творчості й громадсько-політичній діяльності видатних представників суспільно-політичної та філософської думки першої половини ХІХ ст., зокрема діячів „Руської трійці” й Т. Шевченка. Досліджено творчу діяльність мислителів, які на теоретичному і політичному рівнях визначали головні ознаки українського етносу, літературно-науковою, практичною діяльністю найбільше сприяли піднесенню та обороні національної, правової, релігійної свідомості українців, а отже – зростанню національної самосвідомості, національної ідеї.

Ключові слова: національна ідея, свобода, незалежність, нація, народ.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю усвідомлення українським суспільством значення національної ідеї, практичного втілення її в усіх ланках суспільно-політичного, культурно-духовного, соціально-економічного життя України. Національна ідея пов'язана з політикою, економікою, освітою, релігією, мораллю, людськими цінностями, правом, культурою. Проте вона має узагальнені ознаки, інтегративний характер, тому потребує спеціального філософського аналізу. Особливо важливий розгляд процесу становлення, формування й утвердження національної ідеї у творчості видатних представників суспільно-політичної та філософської думки першої половини ХІХ ст., у тому числі діячів „Руської трійці” й Т. Шевченка, у творчості та громадсько-політичній діяльності котрих простежуємо відповіді на нагальні питання сучасного державотворення, консолідації української нації, національно-політичної, соціально-економічної, духовно-культурної незалежності України.

Проблема розвитку та відображення української національної ідеї в творчості провідних мислителів першої половини ХІХ ст. посідає чільне місце у працях українських науковців у період між двома війнами – В. Гнатюка, М. Забаревського (Д. Дорошенка), Ю. Охрімовича, В. Старосольського, М. Сціборського, а також у розвідках відомих іноземних та українських учених в еміграції в період після Другої світової війни, таких як С. Єкельчик, І. Лисяк-Рудницький, П. Мірчук, О. Пріцак та Дж. Решетар, М. Сосновський, П. Феденко, М. Шкільняк, В. Янів. Цією проблематикою займалися сучасні українські діячі А. Астаф'єв, А. Брагінець, С. Возняк, М. Горелов, Я. Грицак, В. Гудзь, В. Жмир, О. Забужко, М. Кармазіна, Г.

Касьянов, Р. Кісь, І. Кресіна, О. Куць та Ю. Куць, В. Лісовий, Т. Панько, А. Пашук, С. Приходько, М. Розумний, О. Семків, М. Сосновський, Д. Соловей, О. Сухий, Б. Червак, Б. Якимович та ін. Однак, незважаючи на значну кількість публікацій з окремих аспектів визначеної нами проблеми, ще недостатньо філософських досліджень, що дали б змогу детально осмислити періоди формування національної ідеї, її зміст, динаміку і трансформацію у філософській думці України першої половини XIX ст.

Мета статті – простежити етапи творення національної ідеї, її різноманітні вияви у суспільно-духовному житті й філософській думці України, особливості процесу розвитку, порівняти концепції розуміння національної ідеї українськими мислителями та суспільно-громадськими діячами першої половини XIX ст., зокрема, діячів „Руської трійці” й Т. Шевченка.

Українська національна ідея як чинник державотворення та суспільно-духовного життя, хоч і не безперервно, знаходила своє вираження і в суспільно-політичному, культурному житті, так й у літературно-філософській думці України. Так, у першій половині XIX ст. це відбувалося по-новому, з урахуванням набутого досвіду попередніх століть. У цей час вимогам державно-національної, соціально-економічної незалежності притаманна чітко окреслена, історично обумовлена необхідність, що особливо спостерігаємо в другій половині XIX – першій половині XX ст.

Важливий чинник розвитку національної ідеї, національного відродження в першій половині XIX ст. – український романтизм, який постав на літературній сцені у 20–30 роках, і зацікавився народною поезією, героїчним минулим України, любов’ю до національної самобутності. Головна тема національної романтики – гасло “народ та історія”.

Переломною подією в становленні української національної ідеї дослідники вважають появу громадсько-культурного об’єднання “Руська трійця”. Саме їй “...судилося стати виразником і символом національно-політичного відродження західноукраїнських земель” [7, с.226]. Прагнучи наблизити визволення народу, діячі “Руської трійці” (М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький) основне завдання вбачали у тому, аби засобами друкованого слова і художньої творчості в рідній мові пробудити національну свідомість, дати знання, допомогти, за словами Я. Головацького, пізнати “гідність свою і свою силу”. Це було необхідною умовою зміцнення їхніх волелюбних прагнень і підготовки до свідомої визвольної боротьби проти соціального, політичного та національного гноблення. Причому вони розраховували на використання досвіду і підтримку діячів національного відродження Наддніпрянщини й інших слов’янських країн. Так, Я. Головацький зазначав у листі до брата: “Що ж би нам за добро, коли б ми, така горстка, відірвали від цілості Русі, що скаже Київ старий, місто давніх згадок народу, середоточіе Южної (нашої) Русі, що скажуть задніпрянці, де є вся сила наша, так фізична, як і моральна, де в живій пам’яті старина козацька...” [5, с.168].

Діячі “Руської трійці” постійно наголошували на нерозривній єдності Галичини з Наддніпрянщиною. У вже згаданому листі Я. Головацький закликав сучасників: “...Держімося цілості Русі, того кореня, з котрого-сьмо виресли..., разом образуймося, разом поступаймо до одної цілі: просвіщення і образования..., жиймо в згоді, в’яжімося..., всі ми русини, нехай же одно правописання в’яже всі одробини,

порозсипувані по широкій руській землі, згромаджує до купи в одну цілість, так, як нас в'яже одна історія, однакове піснетворство, поезія, один звичай, одна віра..." [5, с.166–167]. Думки про єдність всього українського народу висловлював також І. Вагилевич, зазначаючи у листі до М. Максимовича: "Оце ж ми всі із-за Бескиду, від Тиси, з-поза Сяну і по Серету – з братією нашою задніпровною складаємо одну сутність, де взаємна перейма, лиш очутивши душевну замітність, грає повним життям" [4, с.79]. У творчості діячі "Руської трійці" акцентують, що саме роз'єднаність українського народу є головною причиною його відсталості в літературно-духовному, національному житті: "І хоча Малоросія і може показати багатьох людей, котрі мають заслуги у рідній літературі, проте їх надто мало, щоби вони могли вплинути на весь народ, роз'єднаний у державному відношенні" [3, с.248]. Ще одна причина відсталості українців полягає у відсутності національно-свідомої верстви народу – інтелігенції, яка за своїм статусом повинна бути рушієм, провідником у справі консолідації та поступі народу, що "розчленований, пригноблений, і ледве животіє без самосвідомості, а його вожді, денационалізовані й чужі йому, спокійно присипляють його далі в цьому сні" [3, с.248].

Прагнення до об'єднання української нації втілені і в поетичній творчості діячів "Руської трійці". Наприклад, Я. Головацький у одному з віршів зображає зустріч двох українців: "Руський з руським пострічався... Хоч з далекої України... вже один другому брат! Изв'яжімся, рідні діти, – час вже нам відмолодіти! Свою пісню заспіваймо, своєї сили добуваймо..." [2, с.221].

Концентровано виражена національна ідея в альманасі "Русалка Дністровая", виданому 1837 р. у Будапешті. Це був сміливий виклик проти національного гноблення, консерватизму, за національну гідність і духовне єднання всіх українських земель. Альманах пройнятий любов'ю до українського народу, його мови, культури, констатує його єдність на всій географічній території: "Народ руський, один з головних поколінь слов'янських, всередині межі ними розкладається по хлібородних околицях з-поза гір Бескидських за Дон. Він найширше задержав у своїх поведінках, піснях, обрядах, казках, прислів'ях все, що йому передвіцькі діди спадком лишили" [1, с.33]. Гарантією пробудження народного духу є давні часи, коли Русь не "лишалася самостоянства", а "священники співали службу Божую бесідою власного народу... і коли руський народ під верховодом Великого князя в одно тіло зріс..., Руська земля честь і славу мала" [1, с.34–35]. Отже, "Русалка Дністровая" усім змістом, проголошенням традицій власної державності й політичної незалежності маніфестувала усвідомлення неправозгідності роз'єднання українського народу, прагнення національно-свідомих сил до відновлення суверенних прав та готовність до праці над його відродженням. За словами І. Франка, величезна національно-історична вартість "Русалки Дністрової" в тому, що вона вказала "...виразно єдність малоруського народу на Україні і в Галичині..., протест проти розполовинення одного народу між дві держави" [8, с.91]. Фактично, як "Енеїда" Котляревського на Наддніпрянщині, так "Русалка Дністрова" в Галичині була "...немов один неясний прорив чуття людського серед загального затуління та здичіння" [8, с.92]. Альманах став заявою галичан про своє національне існування, високу духовність та національну гідність, і водночас, загальноукраїнською віхою, відображаючи провідні тенденції епохи слов'янського відродження. Ідеї, викладені тут, не втратили актуальності, адже ми досі ще не здійснили багатьох заповітів М. Шашкевича і його

сподвижників; не розв'язали питань, котрі постали на порядку денному ще понад 160 років тому, – функціонування рідної мови, збереження історичних і культурних святинь, захист моралі й духовності, утвердження національної свідомості.

Безперервність утілення національної ідеї в суспільно-духовному житті України засвідчила поява на літературній арені видатного поета, національного пророка Т. Шевченка (1814–1861), у творчості та діяльності якого національна ідея посідає особливе місце: він перший і єдиний у свій час найчіткіше сформулював національно-політичні ідеали України. Ідеологія Шевченка – своєрідна історична програма, що єднає українців у всіх обставинах життя нації, програма, прийнята за основу всіма українськими самостійницькими рухами.

Основне тло, з якого постав весь громадянський світогляд Кобзаря, – це його глибоке патріотичне почуття. Шевченко, насамперед – поет-патріот, проповідник національної ідеї, національного чину, аж до найбільшої самопожертви для Батьківщини: “Я так її, я так люблю мою Україну убогу..., за неї душу погублю!” [20, с.34]. Більшість його творів просякнуті любов'ю до України, природи, національного побуту, болем за трагічну долю, безоглядною відданістю її інтересам. Головна мета Шевченкового слова – зрушити народ з оков неволі. Коли він прибув з далекого Петербурга у мандрівку Україною – місцями, де пройшли його дитячі та юнацькі роки, він побачив жахливу картину соціального, національного та духовного гноблення народу: “Чорніше чорної землі блукають люди, повсихали сади зелені, погнили біленькі хати, повалялись, стави бур'яном поросли. Село неначе погоріло, неначе люди подуріли, німі на панщину ідуть, і діточок своїх ведуть, а скрізь на славній Україні людей у ярма запрягли пани лукаві... Гинуть! Гинуть! У ярмах лицарські сини...” [15, с.103–104].

Зважаючи на тяжке становище народу, Шевченко власним словом розпочав боротьбу проти його поневолення. Він чітко усвідомив, що потрібно підняти народ з цієї неволі, бо він може пропасти, зникнути у пустелі рабства; в жодному випадку не можна лише “дивитись, плакати і мовчати”.

Передусім, Кобзар виступає проти царської влади, царів, у котрих він убачав винуватців гноблення української селянської маси, знущання над українською національною волею і культурою. У поемі “Сон” поет гостро висміював державний лад і систему врядування царської Росії, називаючи панів – основу цього ладу – “кабанами годованими, пикатими, пузатими”, а на вершку цієї суспільної драбини – цар Микола I, від якого постає централізований абсолютизм. Царська влада спирається на солдат і урядовців; останні лише уміють, що “писати та підписувать, та драти і з батька і з брата”. Згадує Шевченко і “внесок” попередніх царів у поневолення українського народу. Так, Петра I він називає “катом”, “людоїдом”, який “розп'яв Україну”, а Катерину II – голодною вовчицею, що “доконала” до кінця її політичну незалежність. І як висновок: “Кати! Кати!, людоїди! Наїлись обое, накралися...” [21, с.214].

Проте Шевченко розумів: український народ гнобить не лише московський тиран і пани, допомагають їм і власні, українські сили. В передсмертній поезії “Бували війни” він зауважує, що в Україні впродовж історії існувало чимало зрадників і відступників рідного народу – зокрема, називає Галагани, Киселі, Кочубеї, але ще й дотепер вистачає цього “добра”, котрих поет вважає “дядьками отечества чужого”. Поет не бачить провідників нації, а є тільки слуги імперії, “підніжки, грязь

Москви, варшавське сміття”, немає патріотів, а лише – кар’єристи, отруєні чужою культурою, ”гречкосії”, малороси: ”Німії, подлії раби! – дорікає їм поет. – Підніжки царській, лакеї... донощики і фарисеї... Розпинай, а не любить ви вчилися брата!” [23, с.209].

Кобзар звинувачує земляків у тому, що вони розпинають Україну “гірше Ляха”, не знають навіть хто вони, чії діти, за те, що вивчають усі слов’янські мови, окрім своєї, висміює їхній патріотичний романтизм, тобто їхнє вихваляння своїми гетьманами, прославлення козацтва, котре оборонило їхню віру від поляків і татар, а тепер “ходять у ярмі” ще більше, ніж їхні пращури, забуваючи, що головним ворогом України на той час були вже не поляки і татари, а московське самодержавство. Шевченко закликає пророцьким голосом до покаяння, праці для добра власного народу: ”Схаменіться, недолюди, діти юродиві! Подивіться на рай тихий, на свою країну, полюбіте ширим серцем велику руїну” [16, с.286]. Поет радить не шукати щастя і добра в чужому краї, адже лише “...в своїй хаті своя й правда, і сила і воля. Немає на світі України, немає другого Дніпра” [16, с.286–287].

В ім’я своєї любові до України він вірить, що безпросвітну темряву розіб’є сонячне світло свободи. Це зробить нове покоління, і Шевченко хоче, аби цей час якнайшвидше настав. Розуміння національної свободи Кобзар висловив у “Посланні”, адресуючи його “і мертвим, і живим і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні...” Тим самим українську націю він усвідомлював у просторі, беручи до уваги народ України й українців поза її межамі, й у часі – в нерозривній єдності сучасного з минулим і майбутнім. Окремі шевченкознавці стверджували, що в заголовку поеми “мертвими” поет назвав земляків, котрі втратили національну свідомість, ”ненародженими” – тих, які ще усвідомлять себе українцями в майбутньому.

У “Посланні” Тарас Шевченко закликав українців: ”Обніміте, ж, брати мої, найменшого брата – нехай мати усміхнеться, заплакана мати” [16, с.291–292]. Лише тоді мати-Україна “благословить дітей своїх твердими руками і діточок поцілує вольними устами. І забудеться срамотня, давня година, і оживе добра слава, слава України... Обніміться ж, брати мої, молю вас, благаю!” [16, с.292]. Отже, християнська любов, гуманізм, всепрощення належить до головних передумов здобуття Україною національної свободи та незалежності.

Настроями гуманного світогляду – й у сфері переживань особистих, і в ділянці людських відносин – овіяні інші твори поета: ”А всім нам вкупі на землі єдиномисліє подай і братолюбіє пошли” [17, с.246] – просить Шевченко у молитві до Бога. Аби пробудити народ до боротьби за визволення, потрібна єдність думки і волі, однастайність усього українського суспільства: ”А щоб збудить хиренну волю, треба миром, громадою обух сталить, та добре вигострить сокиру – та й заходиться вже будить” [24, с.214].

Проте, Шевченко з почуттям великого неспокою спиняється на думці, чи зможе Україна, знесилена багаторічним поневоленням, віднайти сили для визвольної боротьби? “Мені однаково, – зазначає поет, – чи буду я жить в Україні, чи ні, чи хто згадає, чи забуде мене в снігу на чужині... Та неоднаково мені, як Україну злії люди присплять, лукаві, і в огні, її окраденую, збудять...” [12, с.8]. Отже, Кобзар, зазнавши великого душевного болю через примусове вигнання з рідної землі, згоден примиритися з цим тяжким лихом, але не може примиритися, що поневолена

Україна, пробуджена у вогні національно-визвольної боротьби, не зможе проявити ні всього напруження своїх фізичних сил, ні власних національно-державних змагань у всій повноті й цілості. І хоча поет тяжко переживає прийдешні страждання своєї батьківщини, все ж віра його в конечну перемогу “правди” – невмируща: “Церковдомовина розвалиться... і з-під неї встане Україна, і розвіє тьму неволі, світ правди засвітить, і помоляться на волі невольничі діти!” [11, с.266]. Шевченко усвідомлював: для того, аби споконвічні прагнення українського народу до свободи і незалежності здійснилися, необхідна національно-свідома, державницька діяльність інтелігенції, провідників нації. Поет у запитальній формі промовляє: “Коли ми діждемося Вашингтона з новим і праведним законом? А діждемось-таки колись” [23, с.209]. Глибоко у цьому впевнений, він заповідає майбутнім поколінням вільної української нації: “І мене в сем’ї великій, в сем’ї вольній, новій, не забудьте пом’янути незлим, тихим словом” [13, с.306–307].

Національно-визвольні ідеї, ідеї державної самостійності України простежуємо у творах Кобзаря, сповнених романтичної любові до українського минулого. У них, як і в творах багатьох сучасних йому українських письменників-романтиків, помітні ті самі мотиви – туга за минулим України: “Було колись – в Україні ревіли гармати; було колись – запорожці вмiли панувати” [14, с.61]. Однак Шевченко, на відміну від цих поетів-романтиків, котрі теж “тужать” за героїчним минулим свого народу, не обмежується згадками лише про самі зовнішні форми колишнього українського життя, а й розкриває ідейний зміст цих форм. Для поета, навіть у творах раннього періоду, певні історичні форми національного життя, наприклад, козаччина – цінні не самі собою, а тому, що в тих формах втілювався ідеал вільного життя нації – того життя, антитезу якого поет убачає в сучасному поневоленому становищі українського народу: “Зажирилась Україна, така її доля! Зажирилась, заплакала... Козачество гине, гине слава, батьківщина... Україно, Україно! Як згадаю тебе, краю, заплаче серденько... Де поділось козачество, червоні жупани? Де поділась доля, воля? Бунчуки? Гетьмани?...” [22, с.44–45]. Шевченко відразу ж і запитує: що було причиною давньої слави України і що треба робити, аби воскресити нове життя України? Цим він істотно відрізняється від інших поетів, у творчості котрих відсутній різкий протест проти національного поневолення народу і котрі тільки плакали на руїнах минулого.

Кобзар захоплюється історичними явищами, оспівує їх, спонуканий ідеєю, яка жила в узятих з минулого образах – ідеєю вільної України. Згадуючи про те, що “запорожці вмiли панувати”, він додає: “Панували, добували і славу і волю” [14, с.61]. Сумуючи, бо все “минулося, осталися могили на полі”, поет одночасно зауважує: ті могили (символ сучасної дійсності України) все ж “про волю нишком в полі з вітрами говорять” [14, с.61]. В іншому місці, згадуючи про пам’ятні роки українського минулого, Шевченко констатує: “Ще як були ми козаками, а унії не чуть було, отамто весело жилось! Братались з вольними ляхами, пишались вольними степами... пишалася синами мати, синами вольними...” [18, с.41]. Воля у поета є основою людського життя, бо “де нема святої волі, не буде там добра ніколи”.

Отже, у своєму розумінні волі Кобзар розкриває зміст того національного гасла, за котрим йшли всі визвольні змагання українського народу та порушення котрого призводило і призведе до поневолення, рабства, втрати національної, державної, зрештою, особистої гідності. Воля як ідеал національного життя, засада

народної свідомості, що керувала історичним розвитком України та виробляла відповідні історичним умовам форми політичного життя – це невмирущий зміст українського національного життя в минулому.

Коли історичні явища українського життя, хоча б і найпишніші, наприклад, утілення державної ідеї в постаті того чи іншого гетьмана, не відповідають інтересам нації – засадам державної незалежності, національної волі, він гостро таврує їх силою свого слова. Найтяжче докоряє поет гетьманові Б. Хмельницькому, угода якого з Московщиною звела нанівець державно-національну справу України: "Отак-то Богдане! Занапастив еси вбогу сироту Україну... На тій Україні, на тій самій, що з тобою ляха задавила, байстрюки Єкатерины сараною сіли. Отаке-то, Зіновію, Олексієв друже! Ти все оддав приятелям, а їм і байдуже" [11, с.266]. В уста України поет вкладає такі звернуті до гетьмана слова: "Панувала і я колись на широких світі, панувала... Ой, Богдане, нерозумний сину! Подивись тепер на матір, на свою Вкраїну... Ой, Богдане, Богданочку, якби була знала, у колиці б задушила, під серцем приспала" [19, с.193]. Тут Кобзар чітко розкриває зміст національного гасла – волі, де зосереджено енергію народу, порушенням чого був акт Переяславської угоди.

Шевченкові погляди – важливий етап у розвитку і становленні української національної ідеї в історичному розвитку України, вносячи значний перелом в українську національно-політичну думку; вони – зазначає Ю. Охрімівич, – "розбили мару безполітичного патріотизму" [6, с.64]. Попри те, що Шевченко, будучи поетом, не висунув обдумані програми національного, духовного, соціального визволення українського народу, його творчість усе ж таки відіграла в розвитку української національної ідеї більшу і значнішу роль, ніж та чи інша програма. Національна ідея у творчості Т. Шевченка гармонійно переплелася з ідеєю соціальною, адже він, як виходець із закріпаченого селянства, перший зобразив жахливу кріпацьку дійсність в Україні і заговорив від імені цих поневолених селянських мас. І.Франко зазначав: "Пристрасна любов до України, незламна надія на її відродження виявляються у Шевченка одночасно з такою ж гарячою, а разом простою і криштально чистою, не затьмареною ніякими філософічними сентенціями любов'ю до людини загалом, особливо до всіх, що шукають правди і справедливості, і за це терплять" [10, с.388].

Літературно-художньою творчістю Шевченко виконав перед нашим народом, принаймні, три місії: 1) повернув пам'ять нашої історії, бо жодні наукові дослідження за впливом не можна порівняти з його історичними поемами, драмами, віршами; зрештою, він виявив вплив на самих істориків, надихнувши їх і визначивши напрям досліджень; 2) розкрив трагічне становище українського народу середини ХІХ ст., наповнивши його національною честю та гідністю; 3) заново створив українську націю як таку, запаливши її духом боротьби за духовно-культурне, національно-державне, соціально-економічне відродження. Чітко охарактеризував Т. Шевченка І. Франко: "Він був сином мужика, і став володарем у царстві духу. Він був кріпаком, і став велетнем у царстві людської культури. Він був самоуком, і вказав нові, світлі і вільні шляхи професорам і книжним ученим... Найкращий і найцінніший скарб доля дала йому лише по смерті – невмирущу славу і всерозквітаючу радість, яку в мільйонів людських сердець все наново збуджуватимуть його твори..." [9, с.255].

Список використаної літератури

1. Вагилевич І. Передговор к народним руським пісням // Русалка Дністровая. – К.: [б. в.] – 1987. – С. 33–43.
2. Головацький Я. В альбом Ізмаїлу Срезневському // Я. Головацький, І. Вагилевич М. Шашкевич. Твори. – К.: [б. в.] – 1982. – С. 221.
3. Із статті Я. Головацького “Становище русинів у Галичині”. 25 червня 1846 р. // Русалка Дністровая: документи і матеріали. – К.: [б. в.] – 1989. – С. 247–251.
4. Лист І. Вагилевича до М. Максимовича... 7 березня 1837 р. Львів // Русалка Дністровая: документи і матеріали. – К.: [б. в.] – 1989. – С. 79–83.
5. Лист Я. Головацького до І. Головацького... 17 травня 1840 р. Перемишль // Русалка Дністровая: документи і матеріали. – К.: [б. в.] – 1989. – С. 161–169.
6. Охримович Ю. Розвиток української національно-політичної думки. – Л., К.: [б. в.] – 1922. – 120 с.
7. Стеблій Ф. Яків Головацький – діяч українського національного відродження // Шашкевичіана: зб. наук. пр. – Львів; Броди; Вінніпег: Просвіта, 1996. – № 1–2. – С. 224–235.
8. Франко І. Критичні письма о галицькій інтелігенції // Франко І. Зібрання творів: у 50 т. – К: Наук. думка, 1980. – Т. 26. – С. 74–93.
9. Франко І. Присвята // Франко І. Зібрання творів: у 50 т. – К: Наук. думка, 1983. – Т. 39. – С. 255.
10. Франко І. Тарас Шевченко і його “Заповіт” // Франко І. Зібрання творів: у 50 т. – К: Наук. думка, 1981. – Т. 34. – С. 386–388.
11. Шевченко Т. Великий льох (містерія) // Шевченко Т. Твори: В 5 т. – К.: Дніпро, 1984. – Т.1. – С. 251–266.
12. Шевченко Т. В Казематі // Шевченко Т. Твори: в 5 т. – К.: Дніпро, 1984. – Т.2. – С. 6–16.
13. Шевченко Т. Заповіт (“Як умру, то поховайте”) // Шевченко Т. Твори: в 5 т. – К.: Дніпро, 1984. – Т. 2. – С. 306–307.
14. Шевченко Т. Іван Підкова // Шевченко Т. Твори: в 5 т. – К.: Дніпро, 1984. – Т.1. – С. 61–63.
15. Шевченко Т. І виріс я на чужині... // Шевченко Т. Твори: в 5 т. – К.: Дніпро, 1984. – Т.2. – С. 103–104.
16. Шевченко Т. І мертвим і живим... // Шевченко Т. Твори: в 5 т. – К.: Дніпро, 1984. – Т.1. – С. 286–292.
17. Шевченко Т. Молитва (“Злочаснаюущих спина...”) // Шевченко Т. Твори: в 5 т. – К.: Дніпро, 1984. – Т.2. – С. 245–246.
18. Шевченко Т. Полякам (“Ще як були ми козаками”) // Шевченко Т. Твори: в 5 т. – К.: Дніпро, 1984. – Т. 2. – С.41.
19. Шевченко Т. Розрита могила // Шевченко Т. Твори: в 5 т. – К.: Дніпро, 1984. – Т. 1. – С. 193–194.
20. Шевченко Т. Сон (“Гори мої високії...”) // Шевченко Т. Твори: в 5 т. – К.: Дніпро, 1984. – Т. 2. – С. 33–37.
21. Шевченко Т. Сон (“У всякого своя доля...”) (Комедія) // Шевченко Т. Твори: в 5 т. – К.: Дніпро, 1984. – Т. 1. – С. 204–217.

22. Шевченко Т. Тарасова ніч // Т. Шевченко: Твори: в 5-ти т. – К.: Дніпро, 1984. – Т. 1. – С. 44–47.
23. Шевченко Т. Юродивий // Шевченко Т. Твори: в 5 т. – К.: Дніпро, 1984. – Т. 2. – С. 209–211.
24. Шевченко Т. Я не нездужаю, нівроку... // Шевченко Т. Твори: в 5 т. – К.: Дніпро, 1984. – Т. 2. – С. 214.

Стаття надійшла до редколегії 15.04.2014

Прийнята до друку 10.05.2014

**NATIONAL IDEA AS AN INTEGRATING FACTOR IN UKRAINIAN
PHILOSOPHICAL THOUGHT OF THE FIRST HALF OF THE 19th CENTURY
(EXEMPLIFIED BY WORKS OF THE «RUTHENIAN TRIAD» AND T.
SHEVCHENKO)**

Andriy Nakonechnyy

*Ivan Franko National University of Lviv,
Institute of philosophy, department of philosophy
Universytetska Str., 1, Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: dfilos@franko.lviv.ua*

The process of the development of national idea in works as well as social and political activities of prominent representatives of socio-political and philosophical thought of the first half of the 19th century, namely, the figures of the “Ruthenian triad” and T. Shevchenko is analysed. Creative activity of thinkers, who determined the main features of Ukrainian ethnos both on theoretical and political levels, contributed the most through their literary, scientific and practical activity to the rise and protection of national, legal, and religious consciousness of Ukrainians and thus contributed to the growth of national self-consciousness and national idea is researched.

Key words: national idea, freedom, independent, nation, folk.

**НАЦИОНАЛЬНАЯ ИДЕЯ КАК ИНТЕГРАЦИОННЫЙ ФАКТОР В
ФИЛОСОФСКОЙ МЫСЛИ УКРАИНЫ ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XIX В. (НА
ПРИМЕРЕ ТВОРЧЕСТВА ДЕЯТЕЛЕЙ „РУСЬКОЙ ТРОИЦЫ” И
Т.ШЕВЧЕНКО)**

Андрей Наконечный

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
философский факультет, кафедра философии,
ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000, Украина,
e-mail: dfilos@franko.lviv.ua*

Рассматривается процесс развития национальной идеи в творчестве и общественно-политической деятельности известных представителей социально-политической и

философской мысли первой половины XIX в., в частности деятелей «Руськой троицы» и Т. Шевченко. Исследуется творческая деятельность мыслителей, которые на теоретическом и политическом уровнях определяли главные признаки украинского этноса, своей литературно-научной, практической деятельностью больше всего способствовали подъему и обороне национального, правового, религиозного сознания украинцев, а следовательно – росту национального самосознания, национальной идеи.

Ключевые слова: национальная идея, свобода, независимость, нация, народ.